

● Jämtländsk

Design

02 Trangia
04 Hilleberg
08 Klättermusen
12 Extrem
14 DesignLab Åre Ogilvy
16 John Crawford Currie
18 Zytt
22 Lundhags
26 Hjörtur Thordarson
28 Håxås
30 Arvesund Trä
34 Joinery
36 Marina Jonsson
40 Storsjöhyttan
42 Kerstin Öhlin Lejonklou
44 Folke Fjällström
48 Karin Bernholm
50 Frösö Handtryck
52 Jan-Erik Melkersson
56 Görgen Norman
58 Ulrica Leding
60 Lennart Nilsson

År 2003. På en lunchrestaurang i Östersund. Länsstyrelsens informationschef Claes Ahlström och Tore Brännlund, projektledare för Regionalt Designcentrum.

– Du Tore, borde vi inte ha en snygg designbroschyr som visar delar av länets produktion? undrar Claes.

– En broschyr... Ska du ta köttbullar? undrar Tore.

– Ja men du, lyssna nu. Du jobbar ju enbart med design i ditt projekt och har ingen trycksak som visar upp länets produkter. Och vi arbetar med marknadsföring av länet. Det betyder att vi båda saknar en designbroschyr, fortsätter Claes.

– Jovisst det vore väl bra, men skulle det inte vara bättre med en bok? Eller vill du ha fisk? undrar Tore.

– Bok! Det blir för dyrt och komplicerat. Nej men du, Tore. Tänk dig vad härligt att samla delar av länets designproduktion i en broschyr. Den blir ju användbar i en massa olika sammanhang, argumenterar Claes.

– Joo, det är nog inte så dumt. Det blir ju designår 2005. Men vi måste vara en liten arbetsgrupp. Urvalet blir knepigt säger Tore med stegrande engagemang. Dom har dagens sallad också.

– När det gäller urvalet så gör vi helt enkelt så att majoriteten av oss som gör broschyren ska känna till dom vi väljer ut. Alla får ju tyvärr inte plats säger Claes.

– Den måste vara klar till det Nationella Designåret 2005. Och ska den vara med då så måste det ryka ordentligt om skapelsen säger Tore med en skarp blick riktad mot Claes. Köttbullar?

– Vad har dom för dagens?

»Det har varit frystorkade risrätter, pyttkonserver och grönsakssoppor som för varje regndroppe bara blivit blaskigare«

Trangia

Hemligheten ligger i att få lågan att brinna konstant och med lagom styrka. Man vill inte att den ska dö i vinden eller att den ska suga åt sig för mycket bränsle och flamma upp som en tv-kändis och sedan slockna.

Lösningen kom redan 1951. Ett övre vindskydd att sänka ner kitteln i och ett undre vindskydd som släpper in precis rätt mängd syre så att spritbrännaren i mässing eldar på med en klar och fast låga.

Sedan dess har det lagats mycket dåligt käk i Trangias campingkök. Det har varit frystorkade risrätter, pyttkonserver och grönsakssoppor som för varje regndroppe bara blivit blaskigare. Men det är möjligen också ute i campingsituationen som avståndet mellan stjärnkockarna och våra egna taffliga försök aldrig har varit mindre.

På något sätt reduceras våra krav på utematen till att handla om att den är hyfsat salt och att den är riktigt varm. Saltfrågan är egentligen det enda som kan misslyckas, att maten blir varm garanterar Trangiaköket.

Spritbrännaren och vindskyddet har nu varit två av Trangias vinnande detaljer i drygt 50 år. En tredje är ihoppackningsmetoden, möjligen en lösning som hämtat inspiration från de ryska matruschkadockorna i trä, som smidigt ser till att två kastruller, en stekpanna, en kaffepanna, de två vindskydden, brännaren och ett handtag blir en enhet som lätt glider ner i rygsäcken.

Och det kök som John Jonsson tillverkade på 50-talet är bara lite sot och bucklor ifrån de som sonsönerna Lennart

och Bengt gör i dag. Designen satt redan från start kan man säga, formad utifrån kraven på funktion, med effektiva linjer som både talar till esteten och praktikern.

I dag är det i idéerna kring en smidig produktion som de största designtankarna finns – maskiner tillverkas för att på det mest praktiska sättet forma materialet och detaljer finjusteras för att tillverkningen ska bli så effektiv som möjligt.

Produktutvecklingen handlar mest om att experimentera med nya material. De lätta aluminiumkärlen dominerar fortfarande, men kittlar i titan, teflon och rostfritt har också tagits fram och funnit sina köpare.

Spritkök har varit en av benämningarna på Trangia-köken. Och varför inte, köket byggdes kring den lilla mässingsbrännaren och att värma med sprit blev ett härligt rökfritt alternativ till köken som gick på metatabletter.

– Spritbrännaren är okomplicerad, lättskött och svår att misslyckas med, säger Bengt.

I dag säljs alla kök fortfarande med spritbrännare men bränslefrågan har inte blivit någon sentimental spärr för utvecklingen. Trangia har sitt namn på en högeffektiv gasbrännare och det finns möjligheter att använda så kallade multifuel-brännare till köket. I dag är stormkök ett bättre namn, för hur man än ser det så är vindskyddsprincipen det bärande elementet. Oberoende av vilket bränsle som används så håller det geniala vindskyddet nere förbrukningen, medan maten blir så pass varm att våra brister i kokkonst blir något vi lätt kan acceptera ■

“probably
the best
backpacking
tent
available”

Hilleberg

Vilken sorts mat som lagades under Ola Skinnarmos och Göran Kropps expedition till Nordpolen 2000 eller när Maria Hedman och Kristin Lundgren korsade Grönland 2002 är det ingen som minns i dag.

Möjligen skulle det Keron 3-tält som står i Hilleberg The Tentmakers utställningslokal på Frösön kunna skvallra om det. Just det exemplaret var nämligen med på alla tre expeditioner, men som väntat har det inget att säga om mat. Däremot kan det gröna tremannatältet berätta saker som tydligt skvallrar om det sätt Hilleberg valt att göra sina tält på.

Trots extrem användning ser det i det närmaste oslitet ut, trots att det inte är större än en fyrmannabob ger det generös plats för tre invånare och trots att det med sina absider och sovrum kan räknas som en trerummare väger det inte mer än 4 kilo.

Och där har vi fått vad tälttillverkning handlar om: hållbarhet, att hitta den maximala volymen på en liten yta och att uppfylla dagens kanske viktigaste outdoor-krav: låg vikt.

Det här har Hilleberg pysslat med sedan 1973 då Bosse och Renate Hilleberg tillverkade det första tältet, det hette Keb.

I dag har barnen Rolf, vd i Europa, och Petra, vd i USA, tagit över driften, men Bosse och Renate jobbar fortfarande med design- och utvecklingsfrågor samt med att ta fram prototyper för tester.

– Men från att ha idé och ritning klar kan det gå flera år innan tältet finns ute i butik. Det handlar ofta om att vi vill vänta med ett tält tills rätt material finns på marknaden, dessutom tar det tid för tälten att gå igenom våra mycket noggranna tester, säger Rolf.

Som fötts i ett tält, mer eller mindre i alla fall.

Åtminstone har han fått en sådan vana av det att en natt i tält känns lika naturlig som en hemma i lägenheten eller på en nattklubb någonstans i världen.

Och när ett nytt tält ska testas är det förstas vd:n själv som ger sig ut i den jämtländska fjällvärlden i väder som de flesta andra väljer att inte gå ut i, tillsammans med en personal som också verkar ha en tältnatt för varje stjärna på himlen.

Här finslipas formen och här börjar finliret med var spännen, blixtlås och andra detaljer ska sitta för att tältet ska uppfylla kraven på funktion och säkerhet.

Det är tack vare sådant som Chris Townsend, journalist och en av världens främsta auktoriteter på friluftsliv, kan ge omdömet ”probably the best backpacking tent available”. Tack vare det har tältet Nallo vunnit det prestigefulla European Outdoor Award och tack vare det har ett Hillebergtält blivit ett givet val för den som kört slut på sitt bensinmackstält efter några nätter i naturen.

I tunneltälten utnyttjas förhållandet mellan yta och volym bäst, stabilast är kupoltälten och de tält som på senare år börjat kombinera de här egenskaperna vinner mark. Gemensamt för alla tält ända från starten med Keb är att inner- och yttertältet sätts upp samtidigt, en Hillebergsk innovation som är ett måste i ett skandinaviskt klimat där regnet eller snön annars riskerar att ge en blöt start på övernattningen. Det är också en innovation som konkurrenterna varit snabba att kopiera, samma öde som andra detaljer fått.

– Men det roliga är att det ofta bara är en utseendemässig kopiering, detaljernas funktion har de ofta missat, säger Rolf ■

»Nu hoppas Peter att någon ska sno hans nya höftbälte«

Klättermusen

Peter Askulv på Klättermusen i Åre är lika obekymrad över att andra tillverkare snor hans idéer. Han sitter snarare och hoppas på fler stölder.

Klättermusen är den lilla specialisttillverkaren av avancerade outdoor-prylar som etablerades av skåningen och klättraren Peter i Umeå 1984 och flyttade till Åre 2001. Peter är själv den drivande kraften bakom företaget. Idéer till nya lösningar forsar ur honom och det är tur att symaskinerna inte är mer än några meter bort när en ny variant av ärmslut till en skaljacka måste testas eller när en prototyp på en ryggsäck ska sys upp.

Men är man liten är det svårt att låta övertygande när man förändrar en detalj som sett likadan ut sedan tidernas begynnelse. Får däremot någon av de stora aktörerna upp ögonen för det man gör och liksom tjuvledes gör det till sin grej, då kan det lossna även för idékäckaren.

Peters centrumupphängda höftbälte är en sån grej. För att skapa bättre balans i ryggsäcken ställde han de bärande skenorna som ett V och där skenorna möttes fäste han höftbältet. En lösning som ser till att ryggsäcken inte rör sig trots att höfterna gör det. En lösning som ganska omgående plockades upp av andra tillverkare.

Samma visa för ryggsäckarnas rullöppning. När andra tillverkare började använda tekniken, som tidigare mest hittats på vattentäta påsar, vågade också kunderna testa.

Nu hoppas Peter på att någon ska sno hans nya höftbälte som bygger på idén att all belastning ska ske på höftens benpartier i stället för på musklerna, något som han säger hindrar blodgenomströmningen.

– Det fotas mycket med väldigt små kameror på mässorna, snart kommer det någon som "efter tio års forskningsarbete" lanserar den här typen av höftbälte. Hoppas jag, säger Peter.

Klättermusens användare är lika med extrema användare. De väljer utrustningen för dess egenskaper i aktion. Därför hittar man inga uppseendeväckande färger på kläderna, som annars är ett trick för att locka gågatepubliken, och därför

behöver inte Klättermusen möta kravet på en supertajt passform utan kan fortsätta att tänka fri rörelse när plaggen skärs till.

Men även om färgerna pendlar mellan dovt grått, blått och rött är utseendeelementet inte nonchalerat. Tvärtom. Att Peter till exempel strävar efter att formmässigt undvika stora kontraster är uppenbart. Förstärkningar på plaggen går i samma ton som grundtyget och hans sätt att lägga sömmar och blyxtlås fullbordar den harmoni i helheten som han söker.

Det här gör att Klättermusen sticker ut i ett sällskap av andra ryggsäckar, jackor och byxor, och går man ännu närmare öppnar detaljrikedomen upp en värld man inte trodde behövdes. Här finns en tanke bakom allt från hur remmarnas knoppar i gummi eller plast är formade, till stretchtyget i ärmhålorna och att kompass och visselpipa är standard på varje jacka. Alla detaljer har en funktion. Men inte riktigt alla, Klättermusens trekantiga logga dyker upp utan egentlig mening ibland.

– Jag försöker designa in den i plaggen för att det ska bli lite kul. Oftast är den helt funktionslös men ibland kan den i alla fall tjänstgöra som reflex, säger Peter ■

Stealth technology v.4.8 ND
Dual Density Woodcore
Carbon Reinforced
Handcrafted in Sweden
www.extremsnowboards.com

”vi är en fjärt i världen men störst i Sverige”

Extrem

I en snowboard sitter de avgörande detaljerna gömda för ögat, om man med avgörande detaljer menar det som ger brädan dess åkeegenskaper. De egenskaper som avgör om brädan ska sälja massor eller bara okej sitter förstas på utsidan, men mer om det senare.

För tittar man på hur en bräda ska se ut om den ska vara behaglig att åka på så handlar det varken om belag, stålkanter eller vallningskursen man borde gå – det handlar om hur träkärnan är formad. Sju, åtta millimeter tjock utgör den grunden i brädan och åkningens ryggmärg. Och det handlar alltså fortfarande om trä, något starkt och lätt som björk eller poppel, även på 2000-talet.

Patrik Söderlund och Stefan Cederberg på Extrem började fila på den där kärnan i ett garage i Östersund 1981, och eftersom pyssellådan Den lilla snowboardtillverkaren inte fanns på den tiden heller så har det handlat om learning by doing, någon annan guidning än sina egna erfarenheter från backen har de aldrig haft.

I dag vet de exakt hur den ska göras. Konkurrenterna använder i stort sett samma material och liknande tillverkningsprocesser men efter mer än 20 år i verkstäder som hela tiden

vuxit och minst lika mycket tid i backen har de fått en naturlig känsla för hur brädor ska göras.

Resultatet har blivit att både hobbyåkarna och proffsen hittat den jämtländska brädan, Extremåkare har varit med i OS och vunnit VM-guld.

– Vi är en fjärt i världen men störst i Sverige. De riktigt stora tillverkarna frågar sig varför de aldrig kommer in på riktigt i den svenska marknaden, det går ju så lätt överallt annars, säger Stefan Cederberg.

Redan från start insåg Stefan och Patrik hur viktig den yttre designen var. I en butik med konkurrens från andra brädor måste grafiken sticka ut, samtidigt ska den kännas vettig ute i backen. Stefan och Patrik är stensäkra på hur även den här biten ska lösas, men själva genomförandet lägger de ut på experter.

De brädor som de säljer i dag har vid första anblick en ganska bred grafisk form. Men tittar man lite noggrannare finns det en känsla av samband, även om motiven går från så skilda saker som dödsallar till fjärlar.

Det känns Extrem, och kanske är det något i färgerna som gör det, eller så är det i modet att våga testa gränserna.

Det här känns också igen i Extrems kläder och skidor, där framför allt skidorna var en riktig skräll när de första paren kom 1998 och hade flammor och rök på ovansidan i stället för de vanliga produktnamnen och linjerna.

Så visst är utsidan viktig, men man kanske inte skulle sälja ytterligare en snowboard, skida eller jacka till samma kund om inte insidan var lika genomarbetad ■

DesignLabÅre Ogilvy

Skyltar talar kanske mer än något annat till just insidan. De skapar oftare en undermedveten känsla av att man är på rätt väg snarare än att de medvetet upplevs som grafiska verk.

Åre börjar fyllas med pictogram som leder oss vidare, de här små skyltarna med stiliserade människor i olika situationer som bara behöver ägnas uppmärksamhet i några delar av en sekund för att vi till exempel ska skilja ut oss i damer och herrar på väg mot toaletterna.

Men är det inte något med de här bilderna som gör att vi tittar lite mer? Inte bara den där korta tiondelen som egentligen skulle ha räckt?

Bakom de nya pictogrammen står grafiska designern Björn Saletti på DesignLabÅre Ogilvy och industridesignern Olle Lundberg. De har sett till att Åres nya pictogram både till färg och form ska sticka ut från Vägverkets standardblåvitsvarta skyltar.

Falubrunn eller falusvart är färger vi inte är vana vid, inte heller den där höjda armen som kanske ska ses som en vänlig morsning, men som också för tankarna till en balansakt i rodeostil.

– Målet har inte varit att göra snygga skyltar, det handlar om ett djupare varumärkesjobb. Åre kommer att byta profil fram till alpina VM 2007, gå från vinterort till åretruntort – det här är en del i att stärka varumärket Åre från grunden, säger Björn Saletti.

Idén är förstås också att man som besökare i Åre verkligen ska känna att man är i Åre, att man blivit tagen från ett ställe och placerats på ett annat där allting är annorlunda. De formmässiga detaljerna hjälper givetvis till

med det, men kanske är det ändå de speciella motiven som ger den säkraste känslan av att man är förflyttad.

För var annars än i en skidort ser man pictogram som visar var man åker lift, hur man hittar till after skin eller som berättar att man nu är på stället där skotern ska lastas av eller på trailern?

– Men det är klart att det handlar om att ge intrycket av att Åre är ett mysigt ställe där gästfriheten är stor och gästen blir sedd, säger Olle Lundberg.

Och det är klart, om en streckgubbe vinkar åt en då borde man känna att man har blivit sedd ■

31 VM

»om en streckgubbe vinkar åt en så borde man känna att man blivit sedd«

”trendcyklerna är min religion och jag har förmågan att se vad som är på gång långt innan andra gör det”

John Crawford-Currie

Att kolla in saker är en stor del av John Crawford-Curries jobb. Som formgivare av kläder, tidningar och skidor handlar det mycket om att ta in det som sker omkring oss, tolka det och skapa en pryl som ska kännas så helrätt just nu att den med tiden möjligen kommer att ses som ett typiskt barn av sin tid.

På senare år har Magasin Åre, Aftonbladet Puls, kläder, bräddor och skidor för Extrem, kundtidningen för Porsche och en massa annat blivit resultatet av hans känslolntryck och kreativa uttryck.

De som letar efter gemensamma nämnare för de olika produkterna kan ganska snabbt hitta ord som ungdomlighet, kvalitet och rock'n'roll men leta förgäves efter tydliga spår av Jämtland. För som så mycket annat som har sitt ursprung i det moderna. Åre andas det inte så mycket getmese eller rökt ren om det John gör, han har i stället förmågan att utgå från sin egen övertygelse och skapa någonting som inte behöver funka i Östersund innan det kan ta steget ut i världen.

Och det är också världens storstäder som ger honom de tydligaste signalerna om hur nästa grej ska se ut.

- Trendcyklerna är min religion och jag har förmågan att se vad som är på gång långt innan andra gör det. Jag tittar mycket på vad som händer i New York och London, där kör folk på utan att först titta vad andra gör. Möjligen kan andra se det som lite ologiskt att jag åker till London för att få idéer till nya skidkläder men det är den chans man har att

komma på saker som blir unika, säger han.

Den som känner John kanske hellre kallar honom Bubbis och ser framför sig en kille som också kör på utan att först titta vad andra gör, som gärna utstrålar yta i stället för att inta en image som kamouflerar in honom i ett hörn där han snart blir som alla andra.

Det sägs att han åkte nerför Årebackarna i motocrosskläder i en tid då den funktionskorrekta lager på lager-eran började växa sig stark och gärna körde omkring i stora bilar som nog var mer snygga än praktiska.

Och det är lite där hans egna tankar om design ligger också, att man egentligen inte behöver någon annan motivering för form än att det ska se bra ut - att form som sticker ut och syns är bra.

- Det finns andra som har till uppgift att få saker att funka, mitt jobb är att ge dem en snygg form. Men det handlar förstås om att mötas på mitten, form som inte fungerar gillar jag inte - som snygga kläder som inte går att röra sig i eller tidningsformgivning som är så extrem att man hamnar i bläddring efter några sidor.

Allt tyder på att Johns form fungerar, det handlar i dag allt mindre om att ligga på och skaffa jobb till byrån Ntwrk och mer om att hitta tid för de erbjudanden som kommer in.

Och att också få tid för det projekt som i alla fall våren 2004 var superhemligt. Det vi vet är att det handlar om kläder - och att de troligen kommer att andas mer citykänsla än glesbygdsetetik ■

»Den första hiten blev mössan Zampe, modellerad efter en klassisk ryssmössa«

Zytt

Några som verkligen kör hårt på sin Årestämpel är Zytt. Deras skidkläder går bara att köpa på två ställen, i butiken på torget i Åre och i Björnen några kilometer därifrån.

Det betyder att folk i Zyttkläder som råkar träffa varandra i liften i Chamonix eller på någon annan plats i världen gärna börjar snacka med varandra, att de har Åre gemensamt är liksom redan etablerat.

2004 var den 20:e säsongen för Zytt som klädmärke. Men Janne Falck, som tillsammans med Marianne Larsson är Zytt, började hitta nya lösningar för skidkläder redan i början av 1980-talet. På Turistsportlinjen i Björkliden blev hans jackor snabbt poppis bland polarna och någon gång när han förstod att de sålde jackorna vidare så insåg han också att han själv skulle kunna försörja sig som kläddesigner.

Den första hiten blev mössan Zampe, modellerad efter en klassisk ryssmössa men med mer lattjo färger. Originalmössan gjordes som 30-årspresent till en kompis och de första beställningarna stod resten av festdeltagarna för.

På nätterna skar Marianne till delarna och Janne sydde ihop dem. Mössorna fick inte hänga speciellt länge i butiksfönstret innan de var sålda, de i rosa, grönt och knallgult gick först.

Och plötsligt var en trend skapad.

De coolaste skidåkarna älskade det blickfång Zampe

utgjorde och de vanliga skidåkarna kunde stå ut med det också, men gillade bäst att de fått en huvudbonad som pallade med både snö och vind.

I dag har de coolaste skidåkarna hittat nya trender att hoppa på och av, men Zampe säljer fortfarande tack vare sin funktion (skoteråkare, som ofta nöjer sig med trender som kan mätas i hästkrafter, är till exempel stora kunder).

Men det är förstas skidåkarna som oftast rycker upp butiksdörren i Åre, vanligtvis är det inte första gången de gör det heller – Zytts skidkläder har alltid varit specialanpassade för pisterna så kunderna har kommit tillbaka i takt med att materialen har utvecklats och modellerna har förfinats. Stammisarna är många.

– Vi får mycket feedback från våra kunder också, de vet att vi är intresserade och kommer gärna med förslag på ändringar, säger Marianne.

Och ett ändringsförslag hos Zytt kan synas i butik redan ett halvår senare, längre är det inte mellan idé och produkt. Marianne och Janne syr upp och testar i backarna ovanför torget, funkar det så produceras det för nästa säsong, funkar det inte så är det bara in och ändra igen.

För inget kommer att hängas på galge i butiken förrän de själva är nöjda.

Och inget gör dem mer nöjda än att kunderna också är det ■

»de ska ge skydd i miljöer där våffelstugor och infravärme inte finns med i snacket än på några dagar«

Lundhags

I jämförelse med andra jämtländska outdoorföretag är Lundhags Skomakarna AB i det närmaste en koloss. Jämförelsen håller både om man ser till antalet anställda, antalet produkter och antalet parkeringsplatser utanför kontoret.

Men mäktigast blir det om man ser till historien. Redan på 1930-talet var Lundhags en etablerad skofabrik utanför Östersund och det är fortfarande ättlingar till grundaren Jonas Lundhag som driver företaget. Vi snackar alltså om ett mer än 70 år gammalt företag.

I dag görs skorna i Järpen och till produktsortimentet räknas numera också kläder, ryggsäckar och långfärdsskridskor. Inte många säger emot påståendet att Lundhags har tagit ett rejält grepp om marknaden för friluftsprylar.

Idén för dagens friluftskläder bygger på att ha ett skalplagg som ska ha så stor vattentålighet som möjligt samtidigt som det ska tillåta en ventilation som håller bäraren fuktfri – något som inte låter sig göras med annat än ett tekniskt yttermaterial. Foder och sånt är bara i vägen, värme och komfort byggs i stället med underkläder i flera lager.

Och därmed har vi beskrivit den teori som Lundhags kängor tillverkats enligt i alla år. Yttersulan,

cellgummibotten och det välsmorda läderskaftet som skydd mot yttre påverkan, och så en filtsula och dubbla yllestrumpor för en bekväm värme inuti.

Håkan Nyström är Lundhags produktutvecklare och Mats-Håkan Lundhag är design- och produktansvarig för kängorna, båda tänker i dag "skal" när de vässar kommande års kollektioner.

– När vi bestämde oss för att göra kläder och ryggsäckar så var det klart att de skulle göras efter samma värderingar som kängorna gjordes. Kängorna ligger i absolut framkant när det gäller funktion, det gör de övriga produkterna också, säger Mats-Håkan.

Friluftdesign handlar mycket om funktion och säkerhet. Prylarna är gjorda för tuffa tag och de ska fungera och ge skydd i miljöer och under tillfällen där våffelstugor och infravärme inte finns med i snacket än på några dagar. För att klara det har detaljer som jackans huva ägnats en massa tankeverksamhet, fickplaceringarna är gjorda för att inte vara i vägen för ryggsäcken och ryggsäcken i sig har i bärremmar, höftbälte och materialval egenskaper som inte gör bärandet till en börda.

Och här, ute på fjället, är prylarnas utseende kanske det minst viktiga. Men även fjällrävar är en smula fåfänga, så visst byggs det in vissa lockbeten i produkterna som ska kunna fälla avgörandet i butiken.

– Vi måste ha ett kommersiellt värde i utrustningen, att göra hokusfokusgrejer som bara vi gillar håller inte. Samtidigt gör vi saker som ska hålla längre än en färgtrend. Vi börjar med skelettet, tittar på de funktioner som produkten ska ha, och utifrån det tillkommer färg och form, säger Håkan ■

Hjörtur Thordarson

Hur lång tid tar det att bli möbelformgivare? Fem år i skolbänken, kanske någon säger. Andra föreslår en hel livstid. Hjörtur Thordarson säger att det tog bra precis 20 år för honom. För när han 1980 började arbeta som byggnadssnickare hemma på Island inledde han också, helt ovetande, en skolning som från år 2000 gjorde honom till formgivare.

Att sätta gips på storbyggen har varit en uppgift. Målning och golvläggning lärde han sig av en kollega. Genom renovering av gamla hus finslipades snickarkonsten. Någonstans lagrades kunskaperna, under åren blev de bearbetade och under renoveringsarbetet med Villa Tottebo i Åre kom det första tecknet på att en formgivare var född: i huvudet hade Tottebos bar tagit form, varenda detalj var med, allt var löst. En snabbskiss på en servett övertygade ägaren och snart var bardisken på plats.

I dag ser Hjörturs arbets sätt ungefär likadant ut, problembilden för ett projekt tas in i medvetandet och när idén kommer är det bara att släppa på.

Och idéerna behöver han knappast vänta på, Hjörtur klagar snarare på att tiden inte räcker till för att låta dem plockas fram. Under de första fyra åren har han i alla fall låtit ett 20-tal olika produkter komma ut ur verkstan, det handlar om några matsalsbord, ett par stolar, tidningsställ, cd-hyllor, soffor och soffbord.

Står man inför hans samlade kollektion verkar raka linjer och enkelhet vara relevanta nyckelord, samtidigt som man

“Om jag hade haft en utbildning i möbelsnickeri hade möblerna inte sett ut som de gör”

upplever naturliga inslag av liv och spänst.

– Om jag hade haft en utbildning i möbelsnickeri hade möblerna inte sett ut som de gör. Man använder inte olika breda plankor i ett bord, till exempel, men jag vill hellre behålla träets eget mönster i stället för att använda 40 millimeter breda brädor som är sågade utan hänsyn till om virket ser dött ut, säger han.

Kanske skulle han heller inte använda skruvar och muttrar som han gör, eller den där hålplåten som dyker upp i flera möbler – som rygg på en stol, som del av en soffa eller detalj i ett bord. Men han gör det, och hålplåten och de andra oväntade detaljerna blir på ett osökt sätt ett kännemärke för hans formgivning och ett medvetet sätt att hitta de effektfulla kontrasterna som får en produkt att lyfta ■

>> egentligen är gemenskap två vardag som satts ihop <<

Håxås

I byn Håxås utanför Hammerdal verkar en annan typ av möbelformgivare. Leif Jonsson har en utbildning på Konstfack i grunden, dessutom utvecklas och föds hans produkter ofta i ett datorprogram.

Han började på Konstfack redan som 16-åring. Studierna riktades in på dekorativ målning men lika ofta hamnade han i snickeriet på källarvåningen, det tredimensionella lockade.

Att hans produkter i dag bär spår av den bakgrunden är en underdrift, hans möbler är inget annat än en lyckad blandning av färg, form och skickligt hantverk. Ett praktexempel på dekorationsmålningen är matsalsbordet Näverlur, där benen till färg och form inte går att skilja från en, ja, näverlur.

På gården i Håxås ligger både verkstad och utställningssal. Överallt ligger virke på torkning och mer eller mindre färdiga delar till stolar, sänggavlar och bord. Än så länge är det också gården som är företagets centrum, men genom en visningslägenhet i Stockholmstrakten ska det spridas kommersiellt.

Det konstnärliga går igen i allt Leif gör. Ibland får man känslan att en stol kanske inte bara är en stol, utan ett konstverk som bara lånat stolens form. Och givetvis funktionen – skulle inte stolen gå att sitta på, skåpet inte gå att stoppa grejer i eller borden inte hålla att användas vore det ingen mening. Att inte ha en onödig respekt för det vackra utan hellre leva med skönheten i vardagen är lite av Leifs motto, därför använder han sina utsökt sirade skärbrädor i björk i stället för att envisas med en tråkig plastbräda i köket.

Borden Gemenskap och Vardag är två kanske ännu tydligare exempel på produkter som samtidigt som de är två fullkomligt användbara bord ändå tagit ett steg fram i formen och vågat leva ut sin skönhet.

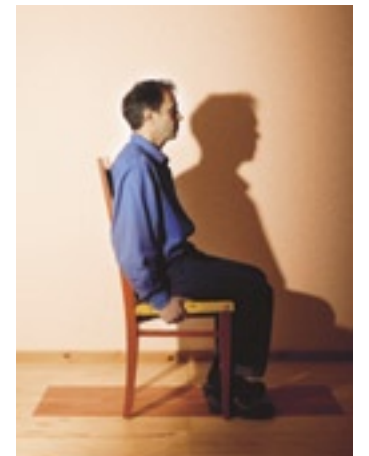
Egentligen är Gemenskap två Vardag som satts ihop. Vardag bryter med den traditionella formen, söker sig bort från det

kvadratiska och rektangulära. Tar man fram tumstocken så får man bekräftat att den ena änden är 30 centimeter bredare än den andra, perfekt om man vill placera den smalare ändan i ett lite trängre utrymme.

Och sätter man ihop två av dem och skapar Gemenskap, kan man antingen få ett långbord som går åt det ovala eller ett som har en böljande midja. Klaffarnas olika färger bildar sedan den enda duk du behöver.

– Jag har alltid velat göra en stol, ett bord och ett skåp, nu har jag en hel inredning att erbjuda. Men det viktigaste med det är ändå att jag med flera produkter tydligare kan visa vem jag är, hur jag jobbar och vilka idéer jag har, säger Leif.

Och en idé är tydlig: kunden ska inte bara få med sig en produkt hem, utan också en formupplevelse att haja till inför varje dag ■

”Runt om i världen står de 7,5 kvadratmetrarna och ger ett eko av svensk jordbruksera”

Arvesund Trä

Virket i produkterna från Arvesund trädesign fälldes för mer än hundra år sedan. Tänker man sig att en hyfsat tjock stock behövde upp emot hundra år för att växa till sig så ser man ett frö som singlar mot marken någon gång i slutet av 1700-talet. En hisnande tanke som blir lika tydlig som svår att begripa när man står framför ett Arvesundsskåp i gråvirke.

Gunnar Fröberg och Fredrik Wistmar drog i gång företaget 1999. Idén var att återanvända det gamla virke som dittills utgjort lador på den norrländska landsbygden och använda det till designade möbler.

Virket i sig är egentligen inte så speciellt, gran och tall som så mycket annat byggdes av, möjligen bara lite hårdare än vanligt.

Men det är insidan det, utsidan är däremot unik. Den talar om bistra vintrar, regniga vårar, blåsiga höstar, torra somrar – allt har tryckts in i träet och gett ytan en grå nyans som ibland går mot brunt, ibland mer mot en blåaktig ton. En vägg som stått mot söder har en helt annan karaktär än en norrsida, en lada som stått i skogen ger annat material än en lada som utsatts för påfrestningarna på öppen mark.

Gunnar och Fredrik insåg snart att idén var rätt svår, det skulle kräva sin man att överföra virkets karaktär till möbler. Därför anlidade man några av Sveriges mest omtalade

formgivare. Jonas Bohlin, Anki Gneib och Leo Thafvelin satte genast i gång med att rita skåp, pallar, stolar och bord för det uråldriga virket, medan Mats Thesellus gick ett steg till och tog upp sin idé om att göra en stuga med tillhörande inredning. Det blev Eremitens koja.

I dag finns stugan i vindpinat trä runt hela jorden. I Tokyo, USA, Tyskland, Italien, Grekland och på flera platser står de 7,5 kvadratmetrarna och ger ett eko av svensk jordbruksera. I medierna har det talats om kojans livsfilosofiska fördelar, att den skulle inbjuda till eftertanke, ensamhet och tystnad, men tipset är annars möjligen att köparen har fått en alldeles utsökt formgiven övernattningsstuga.

Utomlands är annars möblerna de mest uppmärksammade. Sverige har med sitt överflöd av virke nästan inte behövt ägna en tanke åt återvinning, men i många europeiska länder är recycling ett känt begrepp. Där väcker produkterna från Arvesund uppmärksamhet.

– Där handlar det mycket om att ta vara på spill från byggen eller flytvirke. De blir imponerade av att vi kan göra en skåplucka i samma kvalitet som en ny, men med ett material som har mer än hundra år på nacken, säger Gunnar Fröberg ■

”att fylla huset med kromade hjorthorn kanske är roligt en dag”

Joinery

Snackar man om att man gör inredningar ska man nog prata lite tyst om det när Hansi Wiesner och Anders Olofsson är i närheten. Hela deras affärsidé i företaget Joinery handlar om att sy ihop inredningar, och då snackar vi inte bara några enstaka möbler, utan totallösningar. Från golvplanka till gardin. Från pall till hall.

Uppdragen kan vara allt från att rädda ett sekelskifteshus från förfall till att rädda en nybyggd lägenhet undan en ligkiltig planlösning och trista ytmaterial.

Adressen är Åre, men deras arbetsplats finns runt hela Sverige där någon vill föra in en ny lösning för sitt hem, både estetisk och praktisk. I Tokyo har de också varit, när en butik som sålde svenska skidkläder ville hotta upp inredningen.

Deras yrkeshemlighet skulle kunna beskrivas genom att berätta om deras extrema bredd av expertområden, hur de ständigt uppdaterar sig om de rådande trenderna eller deras stora kontaktnät av specialisthantverkare.

Men för att verkligen komma deras storhet på spåren får man hellre börja prata om deras förmåga att läsa av kunden.

– Alla kan rita och göra en inredning, men det viktiga är att få fram det beställaren haft i huvudet men inte kunnat förmedla, säger Hansi.

Det mesta går att göra, möjligen börjar de knorra om det som önskas verkar lite för gulligt. Men annars kan vilken stil som helst köras genom deras kvarn – från 1700-

talets allmoge, 1930-talets Bauhausstil eller hypermodern minimalism. Och eftersom allt de gör byggs speciellt för varje kund blir varje avslutat jobb unikt.

Även om det bara skulle vara en bänk eller en soffa så är idén att deras tillägg ska tillverkas så att den platsar i just det rummets miljö.

Men därmed inte sagt att man i en gammal kåk viker undan för det moderna. Deras inställning är inte att renovera med museal precision. Genom att låta en gammal hurts få bekväma kullagrade lådor eller genom att smakfullt gömma undan modern belysning i ett äldre badrum kan nutida teknik möta det förgångna på smidigast möjliga sätt.

– Vi försöker heller inte bygga för trendigt, en inredning ska hålla länge. Att fylla huset med kromade hjorthorn kanske är roligt en dag men hur blir det dagen efter när det inte är lika hett längre, säger Anders.

Både Anders och Hansi har tekniska utbildningar i grunden och båda kom till Åre för skidåkningen. I en arbetssituation är Anders den nitiske som flyttar en vägg den millimeter som behövs för att det ska kännas perfekt eller läser igenom en katalog för att hitta rätt beslag. Hansi är kreatören och konstnären som äntligen får skapa något som är bestående.

– Jag var delägare i Åre Bageri tidigare men var tvungen att hoppa av, folk åt ju upp allt jag gjorde, dag efter dag ■

Marina Jonsson

Om man råkar ställa en av Marina Jonssons koppar på morgontidningen blir det ingen rund kaffering som avtryck. Det blir en trekantig ring. Om en triangel nu kan vara rund...

Men samma känsla av mjukhet finns i Marinas tekannor också, och skålarna – trots att de rent geometriskt inte är annat än föremål med tre hörn.

Att få i gång liknande tankegångar är ett av Marinas mål med sin formgivning. Att få någon att reflektera är lika viktigt som att få något att hålla kaffe i. Att sätta fart på fantasin, använda sina sinnen.

– Det är en intressant spänning mellan tre väggar, drar man i ett av hörnen får man en helt ny form, säger Marina och berättar att den här formen har följt henne i minst tio år, från kladdet man gör när man sitter i telefon, till skissblocken och de färdiga prylarna.

Hon har alltid varit en pysslare, som fixat och donat med former och nya lösningar i alla sorters material. Men 1990 upptäckte hon leran och fick i den en partner som kommunicerade på samma våglängd som henne själv. Medan vissa uppfattar leran som något som gör händerna kladdiga hade Marina hittat ett material som gav rätt svar på alla idéer som dök upp.

Och kanske var leran bara den nyckel som behövdes för att släppa formerna fria, för Marina säger själv att hon inte jobbar som en traditionell keramik, det viktigaste är att skapa formen.

Så till exempel så drejar hon inte om hon inte måste, i stället arbetar hon med gjutformar. Och den som på en keramik kurs lärt sig att leran ska torkas försiktigt och att bränningen ska smygas i gång skulle nog börja svettas om de såg hur Marina låter sina prylar snabbtorka innan de grillas i 1000-gradig hetta. Håller de inte för det lär de inte hålla sedan heller, är hennes resonemang. Och krackelerar glasynen ser man ingen panik,

i stället förstår man att en ny idé om en ny sorts ytbehandling blommar upp – kanske inte för en kaffekopp men för en skulptur.

För Marina håller inte bara på med bruksföremål och vackra vardagsprylar, att bara jobba med rena linjer utan konstigheter ligger inte för henne, och därför finns det åtminstone två sidor till av hennes formgivning.

Som skulpturerna, som är utan raka linjer, solklart inspirerade av naturen, och de tunna keramikplattorna som mer är bildkonst, där keramikens tekniker skruvas flera varv för att nå de önskade effekterna ■

»den som på en keramik kurs lärt sig att leran ska torkas försiktigt skulle nog börja svettas om de såg hur Marina låter sina prylar snabbtorka«

”utan färdiga formar
och precisa skisser blir
glasen snarare syskon
än tvillingar”

Storsjöhyttan

Det blir 143 grader varmare när man går från Marinas ateljé högst uppe på Thoméegränd ner till Östersunds båthamn. Visst blåser det en kall bris från sjön men inne i elverkets gamla lokaler finns värmen, glasugnen i mitten av rummet frustar på i 1 143 grader och framför den pågår alltid ett liveframträdande i glasblåsning.

Här inne finns Storsjöhyttan sedan 1995, Östersunds första och hittills enda studiohytta, och de tre glasblåsarna och formgivarna Nilla Eneroth, Anna-Lena Rudolfsson och Ulla Gustafsson.

Jämtarna upptäckte deras glas tidigt, Jämtlands-servisen blev snabbt något som skrevs upp överst på önskelistan inför födelsedagar, studentmottagningar och bröllop. I dag kommer besökarna och kunderna från hela Sverige, världen till och med, och bredvid succén Jämtlandsservisen står nu en mängd nya serviser och andra prylar i glas.

En del av produkterna har de formgivit gemensamt, medan andra får personliga avtryck. Därför blandas stilarna på butikshyllorna. Bredvid en servis med ett trofast och traditionellt uttryck kan det stå en skål som till form och mönster ser ut att vara gripen ur ett ögonblicks ingivelse – även om det handlar om en idé som försiktigt letat sig genom skissblocken och ibland brutalt krossats i återvinningsbehållaren innan den hittat sin perfekta form.

– Många produkter är kvar sedan de första åren, det är svårt att plocka bort något som folk har börjat samla på. Och det är skönt att ibland göra grejer man är säker på – det är vilsamt och ger bra tillfällen att finslipa tekniken, säger Ulla.

– Med åren har vi också blivit bättre på att göra unika föremål, tidigare gjorde vi mest servisglas, men nu gör vi fat, skålar och vaser i mindre serier, säger Nilla.

Ett bra exempel på det är, trots allt, ett dricksglas. Eller snarare två. Parglasen, där formgivning och produktion sker à la minute, har både blivit ett givet val för kunden som är ute efter något unikt, samtidigt som det är ett strålande bevis på Nillas, Ullas och Anna-Lenas stora kreativitet och hantverksskicklighet. Utan färdiga formar och precisa skisser blir glasen snarare syskon än tvillingar.

Smältugnen är inte det enda som glöder i Storsjöhyttan, de tre glasblåsarnas eget engagemang strålar lika starkt och förälskelsen till glaslet är uppenbar.

– Glas är förföriskt, till och med en obehandlad klump är vacker. Med det utgångsläget är det här egentligen ett lätt jobb, säger Anna-Lena ■

»på Nationalmuseum, Röhsska och Läns museet finns delar av hennes verk representerade«

Kerstin Öhlin Lejonklou

Glasets bräcklighet och keramikens ibland ovissa bränningsprocess är inget för Kerstin Öhlin Lejonklou. Silversmeden som verkar i Östersund dras i stället till metallernas motspänstiga hårdhet och möjligheten att styra produkten från start till mål, utan att släppa den ur nyporna.

Därför skiljer sig den senaste publiksuccén från den övriga produktionen vid en första anblick. Hennes O-ring, glasögonhållaren som man fäster med en pin på kläderna, har något så ometalliskt som en tättningsring i gummi som viktigaste beståndsdel.

Kerstin har redan firat 40-årsjubileum som silversmed, hennes smycken och andra föremål finns hos tusentals stolta ägare. Och på museer som Nationalmuseum i Stockholm, Röhsska i Göteborg och Läns museet i Östersund finns delar av hennes verk representerat.

Men tittar man lite närmare så är hennes O-ring ändå en ganska typisk Kerstin Öhlin Lejonklou-produkt. Hon har aldrig varit imponerad av det överbelastade utan gjort smycken och corpusarbeten som har något spartanskt och avskalat över sig. Ett annat signum är de tekniska detaljerna. Kullager i olika storlekar och annat flörtande med mekaniken förekommer i flera smycken. I det sammanhanget är O-ringen inte främmande, enkel och teknisk som den är.

Jag älskar fiffiga grejer, kan jag få till en pryl med vacker design som också har en teknisk lösning blir jag som mest nöjd, säger Kerstin.

Och självklart får inte "enkel" blandas ihop med "simpel". Ädla stenar ges frikostigt utrymme där det passar, och även på O-ringen – som är sinnrikt fastsatt på

en liten silverplatta – kan den som vill få en gnistrande diamant.

Kerstins silversmedja ligger mitt i Östersund och från butiksdelen ser man rätt in i verkstaden där medarbetaren Lena Olofsson och ibland någon lärling också arbetar. Det känns som att titta in i en gourmetrestaurangs allra heligaste, men här är spisen utbytt mot ett städ, och i stället för vispar och slevar har hon verktyg i alla storlekar och för alla ändamål. Ordning och reda är det, minsta lilla dammkorn på en planhammare skulle ge en fullkomligt oönskad effekt på silvret.

Själv tror hon att det var hennes far som fick in henne på metallarbete. Han var visserligen affärsman, men den stora hobbyn var att bygga skalenliga modeller av lokomotiv. Som barn kunde hon följa arbetet på nära håll och lådan med gängtappar och bultar blev hennes Lego.

Den här lekfullheten och nyfikenheten är en stor del av Kerstins arbetssätt i dag. Att hon hela tiden testat nya idéer och inte stannat kvar i det gamla blir tydligt när man på hyllorna inte ser några äldre kollektioner, ett smycke görs i ett visst antal exemplar och sedan aldrig mer. Förutom O-ringen, och nu också högskoleringen som formgivits för Mithögskolans studenter, som båda görs i stora upplagor.

Jag brukar inte vilja upprepa mig. En gång gjorde jag några ugglebroscher som sålde bra men jag ville inte göra kopior. Efter 32 stycken gick de inte att variera mer, då slutade jag göra dem. Men O-ringen och högskoleringen är bra att ha, de ger mig möjligheten att göra de unika grejerna ■

Folke Fjällström

Upprepning har ingen god vän i Folke Fjällström heller. Gör han tio smycken blir det tio olika, dels för att han ser det som en sport att hela tiden förändra. Dels för att det ibland inte går att själv styra formen till hundra procent. Ibland får man låta naturen stå för några procentandelar av skapandet, komma med grundförutsättningarna som formgivaren och konstnären sedan får använda sig av. Ett renhorn har inte stöpts i en mall och en björkvril har aldrig gjutits i en form - därför blir varje ny produkt en egen kommentar till formen och får ett eget liv.

Det är de här sublimesa nyanserna som ger den samiska konsten en så stark identitet. Det är som om de små skillnaderna mellan produkterna fungerar som krokarna som hakar i varandra så att samekulturens konst blir så stor och tydlig.

Folke Fjällström i Vålådalen rör sig inom

"hans skulpturer
har hittat till
platser som Tokyo
och New York"

det sydsamiska formspråket, ett område med tydliga gränser men som ändå erbjuder den skicklige oändliga variationsmöjligheter som gör varje pryl unik. Till exempel så ska knivslidan på en sydsamisk kniv alltid ha en viss vinkel på böjen nertill och mönstret har mångtusenåriga förebilder att inspireras av. Men när den rätta biten renhorn har hittats så behöver inte gravyrkniven följa några invanda spår. En kännare skulle bland hundra knivar kunna plocka fram Folkes på första försöket, så pass unikt är en mästareshantverk och formspråk.

En Folkekniv som gavs av Åre Kommun till Carl XVI Gustaf när han invigde en världscuptävling i Åre satte Folkes namn på kartan. Men knivar är långt ifrån det enda som han står bakom. De flesta klassiska samiska föremål - dopskedar, saltflaskor, spåtrummor, mjölkskopor - har tolkats

av Folkes händer. Dessutom finns en sida av Folke som helst sysslar med konst och utsmyckning. I Norge har han ofta blivit anlitad när nya offentliga byggnader ska fyllas med konst och hans skulpturer har hittat till platser som Tokyo och New York.

Folke upptäckte att han hade handlag för form och konst när han började på samernas folkhögskola i Jokkmokk i början av 60-talet. Men det var mitt i en karriär som polis som han i slutet av 70-talet lät konsten ta över och flyttade tillbaka till föräldragården i Vålådalen. Mycket av råvarorna till hans produkter kommer från de fjällnära skogarna kring hemmet.

- De riktigt stora björkvrilarna som jag bland annat har till skålar springer man inte på så ofta längre. Men jag har tagit för vana att gå där jag inte gått tidigare när jag är ute och jagar, då springer man på riktigt fina ibland, säger Folke ■

»en musiker kan ha absolut
gehör, jag tror det handlar
om samma sak för en
designer«

Karin Bernholm

Även Karin Bernholm hittar sin råvara ute i naturen. Men hon tar inte med sig några prylar hem, i stället är det intryck av känslor och färger, nedtecknade på nåthinnan eller i en målarbok, som kommer med till ateljén på Frösön.

Där omvandlas intrycken till vackra mattor för golv eller vägg, och så har det fungerat sedan mitten av 1970-talet. Då började uppskattningen och beställningarna av hennes textilkonst bli så betydande att hon kunde sluta med sina andra uppdrag – efter utbildningen på Beckmans hade hon bland annat jobbat med layout och illustrationer i tidskrifter och tillverkning av barnkläder.

Talang fanns alltså för det mesta som hade med formgivning att göra, men det skulle visa sig att mattdesign var den pusselbit som passade perfekt ihop med Karins konstnärliga sida.

Första stora beställningen var en gobeläng för Stora i Falun, den vävdes under nio månader i Borlänge. Efter leverans ville de ha en till likadan, då skaffade Karin egna vävstolar, hyrde Kvarnsved på Frösön och inledde där en femtonårig produktionsera.

I dag är Kvarnsved avvecklat och Karin gör sina mattor för det 90-åriga textilföretaget Axeco

i Stockholm. Men arbetssättet är detsamma.

Karin gör skalenliga vävritningar med papper och färgpennor och blandar till garnprover – vad hon själv kallar att komponera. Inte designa, inte formge, men komponera, som om det handlade om ett musikstycke.

Hennes stil är trygg och trivsam och det träffsäkra färgvalet gör att mattorna aldrig behöver gömma sig bakom ett alltför påträngande mönster. Vare sig det handlar om handknutna mattor, röllakan eller ryamattor hittar hon alltid ett perfekt samspel mellan teknik och form.

Idéerna har inte för en stund sinat under åren. Hon säger att det är ett fullständigt kaos av mönster i huvudet som väntar på att slängas ner på papper och testas – ungefär som en musiker komponerar och lyssnar på en låtidé. Hon använder en annan musikterm för att beskriva hur idéerna kommer till henne:

– En musiker kan ha absolut gehör, jag tror det handlar om samma sak för en designer. Det bara kommer. Men det gäller att vara öppen för intrycken, för att kunna plocka ut något måste man ta emot också, säger hon ■

”vi gjorde en påse för vinflaskor och folk har blivit gladare för påsen än för innehållet”

Frösö Handtryck

Man inser snabbt att Frösö Handtrycks olika produkter har funnits i ens medvetande i evigheter. Väggborden ”I Jämtland är artut att vara...” av Paul Sahlén, tygkalendrarna med årets alla dagar och dukarna med landskapsblommor, dalahästar, Carl Larsson-motiv, som i alla tider tycks ha legat under ett fat med småkakor i hus man besökt.

Att produkterna känns bekanta är inte så konstigt, Frösö Handtryck har funnits sedan 1946, först på Frösön men sedan några år tillbaka i Krokom, och dukar och bonader blev snabbt en del av svensk standardpyntning i hemmen.

I dag håller nya mönster på att bita sig fast i oss. För när Rose-Marie Öhlund tog över företaget inledde hon ett massivt arbete med att vrida både mönster och produkter ett helt varv in i framtiden. Verktygen var en fortsatt satsning på högsta kvalitet samt att använda Sveriges bästa formgivare.

Resultatet lät inte vänta på sig, år 2000 fick Lars

Hanssons mönster Hönor utmärkelsen Utmärkt svenskt form, och sedan dess har nästan allt som formgivaren Eva Jemt tagit fram fått samma utmärkelse. Dessutom har mönstren hittat utanför hemmen, numera är tygerna vanliga i inredning av offentliga lokaler.

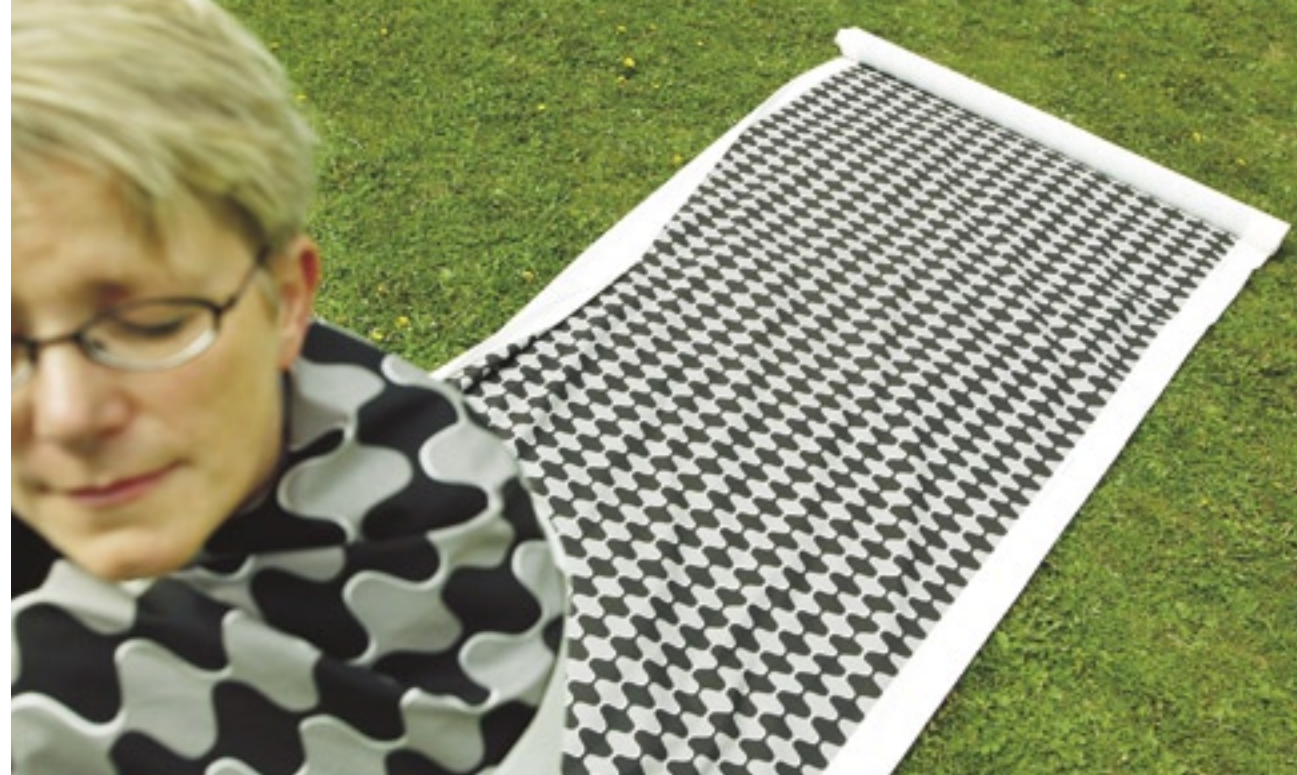
Rose-Marie har själv designat ett par mönster, men det är främst som stilsäker ledare hon arbetar. I jobbet med att plocka fram nästa prisvinnare påminner hon om en tidningsredaktör som kläcker idéerna och sedan lägger ut jobbet på den som bäst kan genomföra det.

Resultatet blir mönster som går hem hos både designintresserade nytänkare och hos dem som föredrar tradition.

Om ”Frösö” i namnet Frösö Handtryck inte ger någon ledtråd till var företaget ligger så ger ”Handtryck” en desto säkrare beskrivning av vad som sker i fabriksbyggnaden i Krokom. Längs 25 meter långa tryckbord läggs tygerna av lin, halvlinne och bomull ut och efter kommer tryckarna och lägger på färg efter färg på en liten bit i taget. Ett bra år vandrar de 100 mil längs borden och någon maskinell hjälp finns inte i något steg av arbetet.

Om man inte räknar smattet från symaskinerna i en annan del av lokalen, där arbetet pågår med att förädla tygerna till olika produkter. Frösö handtrycks kassar, dukar, julgransmattor, förkläden, kjolar, grytvantar och en massa annat har blivit mycket populära.

– Vi gjorde en påse för vinflaskan man tar med sig som present på middagar, det har visat sig att folk har blivit gladare för påsen än för innehållet, säger Rose-Marie ■

»En konturteckning på ett papper avslöjar fotens böjning, bredd och knölar«

Jan-Erik Melkersson

Varför hittar man så ofta läderskor i källarförråd och på vindar i gamla hus? 50, 75, 100 år på nacken, utan någon egentlig ägare, men bara en skoputs från att vara fullt gångbara. Medan gympadojorna man köpte i fjol måste ledas till närmsta sophus...

Jan-Erik Melkersson i Hara vet varför. De skor han gör ges också alla förutsättningar att överleva sin bärare.

Företaget, Melker Shoes and boots, driver han från gården i Hara. Han är tredje generationen skomakare, hans far och farfar verkade i Bygdeå i Västerbotten där även Jan-Erik inledde sin karriär, innan en tid i Stockholm ledde honom till Jämtland.

Skomakeriet på gården är inte stort. En arbetsbänk, verktygen, några lådor med läster och symaskinen, en gammal Pfaff – den enda maskin som förekommer i arbetet. Med så enkla medel har skomakare jobbat i alla tider, i alla fall sedan mitten av 1800-talet. Då gick också de allra flesta omkring i handgjorda skor, men med tiden blev det vanligare att köpa fabriksstillverkade.

– Visst, det skulle vara "köftgjort", det var finare än att ha något som var "gjord-bort-i-byn", säger Jan-Erik som är en av få som gör handgjorda skor i Sverige i dag.

Vilket innebär att handgjorda skor blivit en exklusiv vara. Eller snarare, produktionen av exklusiva skor är den som finns kvar, de ligger i samma klass vare sig priset är 15 kronor som i början av förra seklet eller dagens cirka 20 000 kronor. Det är produktionen av vardagsskor som försvunnit.

Och det är kanske inte så konstigt, med så få som behärskar hantverket kan man helt enkelt inte sko en hel befolkning med

handgjorda skor. Jan-Erik kan teoretiskt hinna med att göra 40 par under ett år.

Vad är det de då som blir så speciellt med dessa 40 par? Ja, först och främst blir varje sko helt anpassad till den fot den ska sitta på. En konturteckning på ett papper avslöjar fotens böjning, bredd, knölar och annat innan Jan-Erik för över uppgifterna till en läst som filas ner eller byggs ut där det behövs.

Sedan kommer utseende och form, som helt kan styras efter egen smak. Lockar krokodilskinn, ödla eller struts? Ska lädret vara svart, brunt, gult eller rött? Föredras Oxford, där framdelen ligger över snörningen, eller Derby, modellen där snörningen ligger överst? Ska tån vara lång och spetsig eller rundad?

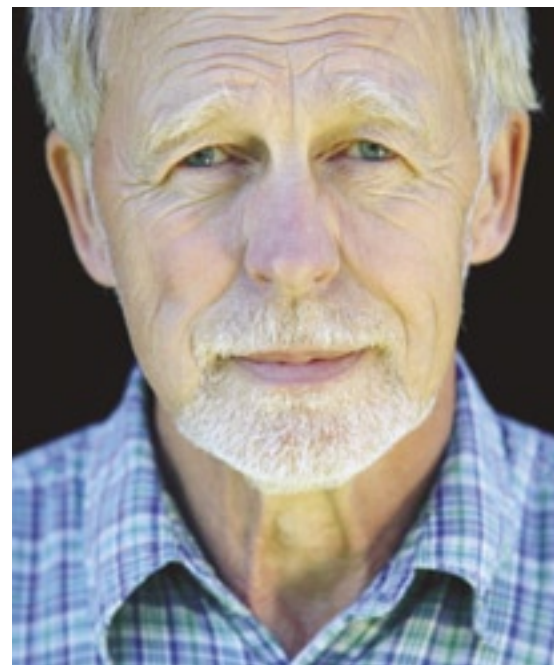
Här börjar en annan del av Jan-Eriks jobb. Att forma platta skinnbitar till något tredimensionellt. Att genom att lägga en söm ett par centimeter längre framåt skapa en linje som skovärlden aldrig har sett.

Att skapa en sko som i varje detalj fått utstå en stenhård kvalitetskontroll – Jan-Erik skulle aldrig välja annat än 100-procentig kvalitet i något, från ovanlåsningen och lädersulan till lingarnet som han tvinnar ihop till en kraftfull tråd med beck. Och så har man en sko som kan leva länge.

– Industrin måste göra mjuka skor för att flera ska kunna komma i dem. Jag behöver bara bry mig om att en enda fot ska komma i och kan göra skon så hård att den håller för det mesta, säger Jan-Erik ■

Görgen Norman

»bara genom att se
på en pryl ska man
fatta vad den ska
användas till«

Sköna linjer och enkelhet går igen i Görgen Normans produktion. En stol har bockats fram av ett enda rött rör, och så varningsskylten som berättar att en lastbils arbetsområde är upp till fem meter bakom bilen – spridd över hela världen med ett självklart budskap.

1997 fick Görgen utmärkelsen Utmärkt svensk form för en annan av sina produkter, ett manöverdon i plast som produceras av företaget Kjellbergs Plast i Hammarstrand.

Kopplat till en lastramp på en lastbil behöver man inte många gissningar på sig för att komma fram till vad manöverdonet ska användas till. Ett tryck på knappen med en pil som pekar nedåt: bryggan fälls ner. Och så knappen med uppåtpilen: bryggan åker

upp. Man kan lugnt säga att Görgen strikt följt sin tanke om att man bara genom att se på en pryl ska fatta vad den ska användas till.

Det kanske inte låter som en så revolutionerande tanke, men moderna produkters hundrasidiga instruktionsböcker och andra sakers tveksamma användningsområden skvallrar om att den tänks alltför sällan.

Manöverdonets yttre form känns lika självklar – för att kunna hållas med en hand får det inte vara för tjockt och knapparna ska kunna nås med tummen. Men samtidigt är formen lite oväntad. Ska en manöverdosa vara vackert blå, ska den se mjuk och lätt ut, ska den hitta en så naturlig plats i handen? Givetvis ska den det, form och funktion i harmoni är alltid en vinnare.

För en industridesigner verkar det mesta i omgivningen kunna väcka tankar – tekniska lösningar, linjespel och användbarhet lockar hela tiden till analys. Men precis som för vanligt folk handlar den viktigaste slutsatsen också för Görgen ändå om: Är prylen ful eller snygg?

Det är i svaret på den frågan kundens köpval finns och det är här industridesignerns jobb börjar.

– Här ligger det svåra, vilket håll ska man gå åt? Ska vi göra en kantig och hård Lamborghini eller en mjuk Porsche – båda är attraktiva och snygga bilar men vänder sig till olika sorters köpare, säger Görgen och avslöjar med det att bilar form och funktion är ett intresse och en inspiration i arbetet.

Och kanske helst formen och funktionen hos en äldre Porsche 911, kanske för att man bara genom att se på den fattar vad den ska användas till.

– Den är lyckad, man känner farten i den redan när den står stilla ■

”Ulrikas lösningar är helt nya men känns ändå fullt naturliga”

Ulrica Leding

I Ulrika Ledings studio i Östersund går det också undan. Vare sig det handlar om en skridsko, sjukvårdshjälpmedel eller något annat så anar man ett drag av hastighet i hennes alster.

Fartens närvaro märks främst i långfärdsskridskon, examensjobbet som tagits fram tillsammans med outdoorföretaget Lundhags i Järpen.

Medan långfärdsskridskosporten och dess redskap hittills mött nutiden på ett formmässigt försiktigt sätt tar Ulrikas skridsko rejäla skär in i framtiden. Borta är aluminiumets normalt silvriga färg, i stället är metallen försiktigt vinröd. Framifrån liknar skridskons trekantsform en torped som blixtnabbt och träffsäkert vill söka sitt mål och baktill lägger man mest märke till den fria hälen – ett långsamt och rytmiskt klapp-klapp tycks höras från skridskon, trots att den ligger på ett bord.

Ulrika drivs av problemlösningens tjuvning i ett projekt. I hennes ögon kan formen, materialet, produktionen

eller funktionen aldrig stå ensam var för sig – för ett gott resultat måste de olika aspekterna ingå ett sällsynt lyckat äktenskap.

– Att söka och hitta vägarna mot ett utsatt mål är härligt. När man lyckas med allt får man en produkt som har rätt känsla, som både ser ut att kunna fungera och också verkligen gör det, säger hon.

En ny maträtt från ett främmande kök, med sina ovana smaker och råvaror, kan ändå kännas välbekant och efterlängtd och precis så uppfattar man Ulrikas skridsko. Lösningarna är helt nya men känns ändå fullt naturliga, det är hit långfärdsskridskorna kommer att nå om några år om de utvecklas i samma takt som tidigare – men varför inte ta klivet på stubben?

En flört med gamla skridskor finns ändå, den är tänkt att användas utan specialpjäxor, en rembindning ska på ett säkert sätt hålla fast den sko åkaren helst vill ha. Men tänker man rembindning som i gamla tider tänker man fel, här känner man igen lösningarna mer från dagens trendsporter – möjligen är lösningarna bara lite nättare. Lite smidigare. Lite snabbare ■

Lennart Nilsson

De som någon gång valt att köpa en Larven har aldrig gjort det för dess fartegenskaper.

Mellan åren 1963 och 1988 levererade Östersunds företaget Lenko 4 500 skottrar av märket Larven och det var troligen snarare för egenskaper som att den var en mästare i besvärlig snö och att den inte vägde mer än ett par lådor skoterskor som den hittade sina köpare.

I dag handlas det ganska friskt med Larven på begagnatmarknaden. Men eftersom dagens skottrar kan allt, utom möjligen att fylla i en lottorad, har Larven fått finna sig i att dra intresset till sig som en kuriosamaskin, en udda fågel i skotervärlden.

Mannen bakom Lenko är Lennart Nilsson, en idéspruta och entreprenör av rang, typen som gärna plockar isär och gör om när något inte funkar som han vill. Lite på det viset föddes Larven.

De skottrar som kom in från Nordamerika eller hemmabyggsdes ute i de jämtländska byarna i

»en maskin som älskades för sin charm snarare än sin skönhet«

slutet av 50-talet funkade förvisso bra under rätt förhållanden, men i lössnö och i förrädiskt värföre var de rena katastrofen.

Här låg utmaningen, och här började isär- och ihopplockandet.

Bärigheten kom att lösas genom en titt på lappskidan. Samernas traditionella skidor var överlägsna i lös snö eftersom de mjuka brätterna och bakdelarna först plättade till snön och sedan släppte ifrån. Utifrån det skapades Larvens boggie.

Ett annat mål var att få låg vikt. Genom att göra Larven smal och sätta skidorna på föraren i stället för på skotern hamnade man under hundrakilosstreck och det blev ett argument att räkna med både när skotern skulle lastas på och av bilen eller när den kördes i dålig snö.

Resultatet blev en maskin som älskades för sin charm snarare än sin skönhet, och respekterades för sin pålitlighet snarare än sin förmåga till snabba tider från 0 till 100.

Men det var ett av Larvens andra användningsområden som till slut ledde fram

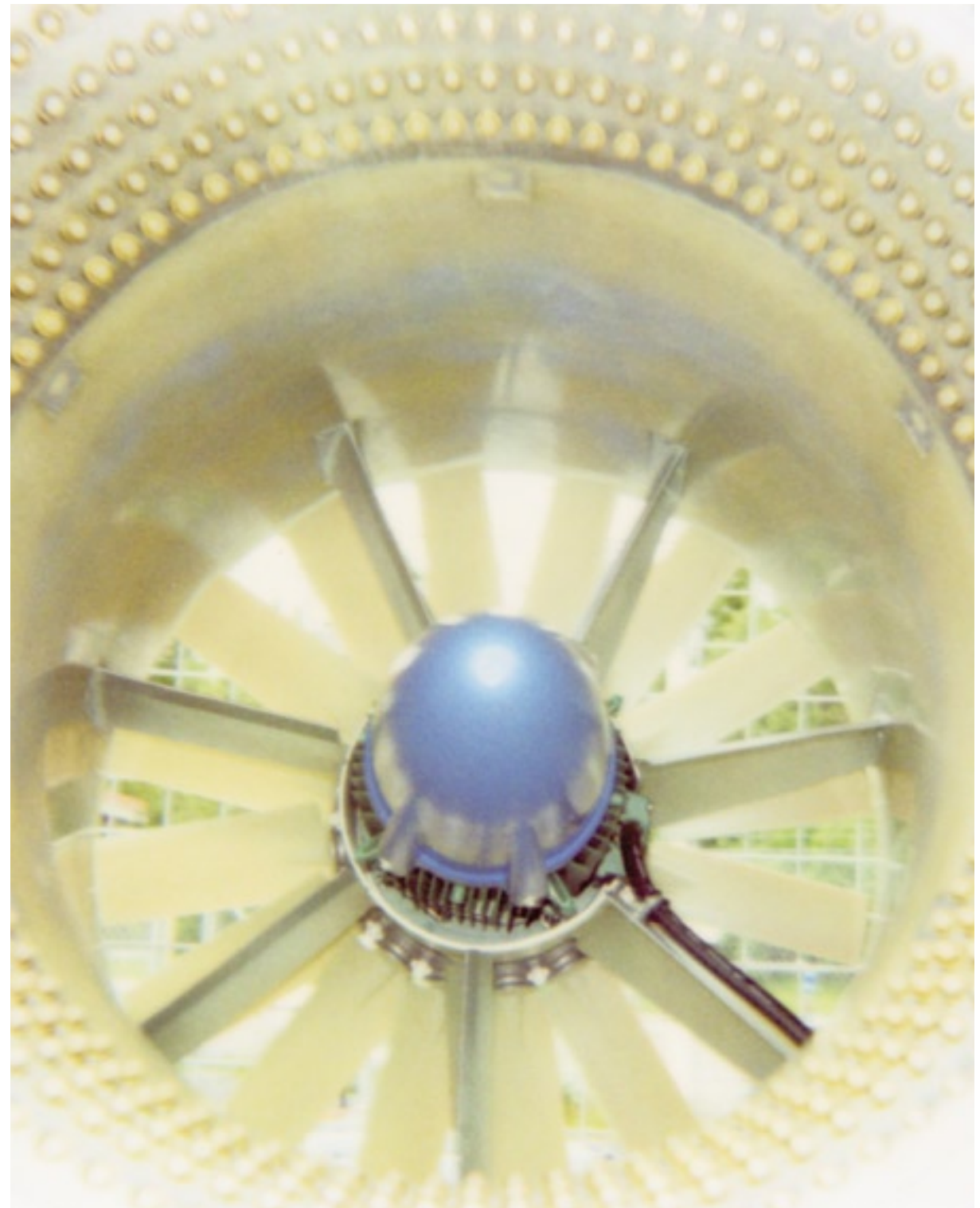
till Lenkos nästa stora produkt – den blå snökanonen.

Under några vintrar i skiftet mellan 70-tal och 80-tal använde Lennart Larven som skidlift på Gettryggen. Ingemar Stenmarks succé i världscupstegen och solskenet lockade folk att bli alpina. Men snön hade svårt att räckas till alla i vårsolen och svarta fläckar i backen blev synliga tidigare och tidigare varje år.

Och jodå, en isär- och ihopplockare börjar förstås titta på lösningar, och 1983 levererades de första 27 snökanonerna. Konkurrensmedlen har sedan dess varit desamma:

– Låg vikt, hög produktionsförmåga och möjlighet att göra snö från -2°C – svårare än så behöver det inte vara, säger Lennart.

Vallåsen på gränsen mellan Halland och Skåne, Kaprun i Österrike, Aspen i USA, El Colorado i Chile och Chapelco i Argentina är några ställen som preparerar sina pister med Lenkosnö. Och innan kanonerna lämnar Östersund testas de på baksidan av fabriksbyggnaden. Troligen Sveriges mest snösäkra plats ■

Projektledning: Claes Ahlström/Länsstyrelsen Jämtlands län
& Tore Brännlund/Regionalt Designcentrum i Jämtland

Text: Peder Edvinsson

Foto: Marie Birkel & Denny Calvo

Form: Åsa Swee/Adeprimo

Tryck: Arkpressen 2004

